

22 Şubat 1962 Darbe Girişimine Giden Süreçte Siyasi Af ve Toplumsal Huzur Tartışmaları

Fatih TUĞLUOĞLU

Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi Tarih Bölümü

E-Mail: f.tugluoglu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3384-0068

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 22.03.2019 Kabul Tarihi / Accepted: 09.03.2020

ÖZ

TUĞLUOĞLU, Fatih, **22 Şubat 1962 Darbe Girişimine Giden Süreçte Siyasî Af ve Toplumsal Huzur Tartışmaları**, CTAD, Yıl 16, Sayı 31 (Bahar 2020), s. 329-353.

Anayasaya aykırı hareketleri ve toplumsal huzursuzluk nedeniyle 27 Mayıs 1960'da yönetime el koyan Türk Silahlı Kuvvetleri, yeni bir anayasa hazırlandıktan sonra sivil hayata döneceğini açıklamıştı. Yeni dönemde anayasal kurumlar oluşturulmuş, siyasetin de Demokrat Party (DP) döneminden farklı olması beklenmişti. Önceki tartışmaların geride kaldığı ve artık hükûmetin tüm enerjisinin ülkenin sorunlarının çözümüne ayrılacağı düşünülmüştü. DP tabanı ise 15 Ekim 1961 seçimlerinde destek verdikleri Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi üzerinden 27 Mayıs darbesinin yaralarını sarmak istiyordu. Bu çabalar ilk hükûmet döneminin en önemli gündemi oluşturacaktı. Çalışmamız 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kurulan ilk sivil hükûmet döneminde yaşanan af ve huzur tartışmalarına temas edecektir.

Koalisyon şeklinde faaliyete geçen 1. İnönü hükûmeti bir taraftan yeni anayasanın kurumlarını işler hale getirmeye çalışırken diğer yandan ise darbe nedeniyle bozulan siyasi hayatı düzenlemeye gayret etmekteydi. Bu süreçte hükûmetin temel endişesi memlekette huzuru temin etmek, 27 Mayıs hareketinin kazanımlarını sürdürmektir. Ancak gerek basından gerekse AP ve diğer partilerden gelen af talepleri ve sivil siyasetin itibarına zarar veren tartışmaları (milletvekili maaşlarına zam meselesi, Nuri Beşer'in açıklaması, Kayseri Hapishanesinden gelen haberlerin eski DP'lileri ülke gündeminde tutacak şekilde gazetelerde yayınlanması) Sivil hayata erken geçildiğini düşünen bazı askerleri dikkatinden kaçırmamaktaydı. Birçok asker 27 Mayıs'ın hızla tahrip edildiğine inanıyordu. Onlara göre radikal toplumsal reformların yapılması için askerler iktidarı bırakmamalıydı. Yaşanan gelişmeler hükûmet tarafından kurulmaya çalışılan toplumsal huzurun 22 Şubat darbesiyle karşılaşmasına neden olacaktı.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960 Darbesi, Af, Huzur, Adalet Partisi, 22 Şubat 1962 Darbe Girişimi.

ABSTRACT

TUĞLUOĞLU, Fatih, **Debates on Political Amnesty and Social Peace in the Process of the Coup Attempt of February 22, 1962**, CTAD, Year 16, Issue 31 (Spring 2020), pp. 329-353.

The Turkish Armed Forces, which confiscated the government on May 27, 1960 relying on unconstitutional acts and social unrest, announced that it would return to civil life after a new constitution was prepared. Constitutional institutions were formed in the new period and politics was expected to be different from the Democrat Party (DP) period. It was thought that previous discussions were left behind and all the energy of the government would be devoted to the solution of the problems of the country. However, DP wanted to heal the wounds of the May 27th coup over the Justice Party and New Turkey Party to which DP gave support on October 15, 1961 elections. These efforts would constitute the most important agenda of the first government period. Our study will touch upon the amnesty and peace debates experienced during the first civil government established after the May 27, 1960 coup. The 1st İnönü government, which started to function as a coalition, tried on one hand to make the institutions of the new constitution operational and on the other hand to regulate the political life that was deteriorated by the coup. In this process, the main concern of the government was to settle peace in the country, to continue the gains of the May 27 movement. However, demands for amnesty from both the press and the AP and other parties and the debates damaging the reputation of civil politics (the question of the increase of

deputies' salaries, Nuri Beşer's statement, the publication of the news from the prison in Kayseri to be in a way to keep former DP members on the agenda of the country) did not escape the notice of some soldiers which thought that it was passed to civilian life early. Many soldiers believed that coup of May 27 had been rapidly destroyed. For them, soldiers should not have abandoned the power for radical social reforms. The developments that took place would cause the social peace attempted by the government to be faced with the coup attempt of February 22nd.

Keywords: Coup of May 27, 1960, Amnesty, Peace, The Justice Party, Coup Attempt of February 22, 1962.

Giriş

1961 Anayasası'nın 9 Temmuz 1961 tarihinde yapılan referandumda kabul edilmesi üzerine yönetimin TBMM'den çıkacak hükûmete devredilmesi için genel seçim kararı alınmıştı. Halk oylamasında verilen hayır oylarının yüzdesi orduda bazı endişelere neden olmuş ve ihtilâl mahkemeleri kurmak ve engelleyici yasalar çıkarmak gibi radikal düşünceler tartışılmıştı.¹ Bu aşamada Milli Birlik Komitesi (MBK) bir genelge yayımlayarak tartışmaların birlik ortamına zarar verilmemesini istemişti. Söz konusu açıklamaya göre; millet tarafından kabul edilen Anayasa konusunda fikir bulandırıcı polemik ve münakaşalara müsaade olunmayacağı, seçimlere gidilen süreçte milli menfaatlerimize aykırı yoldaki dedikodulara ve bozucu propagandalara müsamaha gösterilmeyeceği, ihtilâl meselesi ve Yassıada davaları konusunda aleni tartışmalara ve propagandalara izin verilmeyeceği ifade edilmişti.²

MBK'nın böyle bir genelge yayınlamasının temel nedeni Demokrat Parti (DP) tabanından gelen bazı tehditkâr sözler ve intikamcı davranışlardı.³ Her ne kadar DP'li mebuslar gözaltında olsa da eski dönemde görev almış birçok bürokrat ve idarecinin serbest olmasının bu tür olaylara neden olduğu düşünülmüyordu. Bu gibi isimlerin bir süre siyasi faaliyette bulunmalarını yasaklayan bir kanun düşünülmüş ancak hayata geçirilememiştir.

¹Şeref Bakışık, *CHP ile Bir Ömür*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, s. 125.

²*Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1961, s. 1.

³12 Temmuz gibi referandumdan sonraki bir tarihte bile anayasa aleyhindeki hadiseler gazetelere konu oluyordu. Köy ve kasabalarda halk arasında bu konuda tartışmalar ve hatta kavgalar yaşanıyor, anayasanın bazı maddelerinde sosyal ifadesinin bulunması eleştiriliyor ve anayasanın Sovyet Rusya'yı hatırlattığı iddiaları dile getiriliyordu. *Cumhuriyet* 12 Temmuz 1961, s. 1; Özellikle Batı Anadolu bölgesinden anayasa konusunda menfi propaganda yaptığı için gözaltına alınan insanlara ilişkin haberlere ayın ortalarına kadar rastlanmaktaydı. *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1961, s. 1.

Yeni kurulan rejimin hukukun himayesi altında korunması için 23 Haziran 1960 tarihinde “İnkılâbın korunmasına” dair 6 sayılı geçici bir kanun çıkarılmıştı. Buna göre mahallin asayişini, devletin nizamını ihlal eden veya edebilecek olanların 30 günü geçmemek şartıyla gözaltında tutulabileceklerini öngörüliyordu.⁴ 18 Ağustos 1960 tarihinde ise Bakanlar Kurulunun göreceği lüzum üzerine sabit veya geçici İnkılâp Mahkemeleri(İM) kurulması hususunda 62 sayılı kanun kabul edilmişti. İM, milli birlik hareketine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde her ne suretle olursa olsun propaganda yapanları veya telkinde bulunanları, MBK üyeleri ve bakanların şahıslarına sözlü ve fiili saldırıları mahkeme edecekti. Başta Cemal Gürsel olmak üzere MBK üyeleri mahkemelerin faaliyete geçmesini istiyordu. Ancak İM'nin faaliyete geçmesi bakanlar kurulunun kararına bağlıydı. Türk Ceza Kanunu(TCK)'da ise benzer suçları kapsayan cezaların daha hafif olduğu, eğer İM yürürlükte kalırsa mahkemelerin 15 yıl haptisten idama kadar değişik ağır cezalar verebileceği düşünülüyor⁵ fakat mahkemeler faaliyete geçmediğinden yasanın öngördüğü hükümlerin de yürürlüğe girmediğine inanılıyordu; çünkü bu fiiller işlendiği tarihten itibaren yasanın öngördüğü cezalara tâbiydi.⁶

Gazeteci-yazar Ali Gevgili'ye göre ikinci bir İstiklal Mahkemesi olan⁷ İM hakkında son sözü Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi söylemişti. İlgili dairenin 1 Ekim 1960 tarihinde verdiği karara göre; mahkemenin, kurulmuş olması için faaliyete geçmiş olması gerekliydi.⁸

15 Ekim 1961 seçimlerine giden süreçte, 27 Mayıs İhtilâli'ni benimsememiş kitlelerin partiler tarafından tahrik edilmemesi gerekçesiyle MBK üyeleri ile

⁴“İnkılâbın Korunmasına Dair Geçici Kanun”, Kabul Tarihi:28.6.1960, Kanun No:6, Resmi Gazete 30 Haziran 1960, Sayı:10539; Bu kanunda 15 Temmuz 1960 tarihinde ve 25 numaralı kanun ile yapılan değişiklik neticesinde valilik tarafından alınan gözaltı kararlarının İçişleri Bakanı tarafından değiştirilebileceği açıklanmıştır

⁵ 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları, 2 Haziran 1960-16 Kasım 1961, C.1, Haz. Cemil Koçak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 40-49. Cemal Gürsel'in 17 Eylül 1960 tarihli basın toplantısında 27 Mayıs'a aykırı hareket ettikleri için 2.947 kişi gözaltına alınmış, 27 Mayıs öncesi siyasi suçlar işle yolsuzluk olaylarına karışan 496 kişi Yassıada'da, 290 kişi Balmumcu'da, Sivas'ta 260 kişi, Ankara'da 41 kişi muhafaza altında bulunmaktaydı. *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1960, s. 1.

⁶ İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu, inkılâp hükûmetinin, silahlı bir isyanla, toplu bir hareketle karşı karşıya olmadığını amaçlarının demokratik nizamı yerleştirmek olduğunu, 30 Milyonluk nüfus içinde 53 kişinin Atatürk büstlerini tahrip etmesinin, İM kurmak için bir yeterli sebep olmadığını, TCK'nin hükümleri yeterli değilse bile yeni hükümler eklenebileceğini, bu kanunun diktatör bir idarenin tatbik edeceği bir kanun olduğunu açıklamıştı. Ayrıca ülkenin bazı bölgelerinde örfi idare bulunduğunu açıklamıştı. 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları, C.2, s. 759.

⁷ Ali Gevgili, *Yükseliş ve Düşüş*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987, s. 167.

⁸ Osman Doğru, *27 Mayıs Rejimi, Bir Darbenin Hukuki Anatomisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 128

siyasi partiler arasında bir yuvarlak masa toplantısı tertip edilmişti. Bu toplantı hem siyasi parti liderlerini birbirlerine yaklaştıracak hem de memleketin önemli meseleleri üzerinde birleşmelerini sağlayacaktı. Askerler politikacılara güvenmiyorlar, onların eski dönemi geri getirme gayretinde olduğunu düşünüyorlardı. Onlara göre hiçbir parti seçim propagandası devresinde, seçimlerden sonra 27 Mayıs devrimine karşı çıkmamalı onun tasarruflarını yermemeli ve DP devrini hatırlatma çabasına girmemeliydi. Bu düşünce ile teşebbüs edilen sekreterler seviyesindeki yuvarlak masa toplantısı 31 Ağustos 1961'da yapılmıştı.⁹ Toplantının sonucunda bir beyanname yayınlanmış ve toplantıya katılan parti temsilcileri imzalamışlardı. Buna göre; 27 Mayıs İhtilâlinin siyasi maksatlarla, istismarına müsaade edilemeyeceği DP zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeye teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranış şiddetle reddedilecekti.¹⁰

15 Ekim 1961 seçim sonuçları, Menderes rejiminin, arkasında büyük bir sempatizan kitleyi bıraktığını göstermekteydi. Adalet Partisi(AP), 27 Mayıs İhtilâlini resmen kabul ederken, halkın arasında DP'nin devamı olduğunu savunmuş ve DP'nin tüm yerel örgütlerini yeniden kurmaya çalışmış ve seçimlerde başarı kazanmış, Millet Meclisi'nde (MM) CHP'den sonra ikinci, Cumhuriyet Senatosunda(CS) ise birinci sırayı elde etmişti. Bu durum karşısında Harbokulu Komutanı Talat Aydemir ve onun fikirlerini benimseyen bazı kimseler “bu seçimle meydana gelen meclis ömürsüzdür. Türkiye'nin beklediği kalkınma ve reform sağlanamaz” diyerek seçimlerin derhal iptalini, MBK ile bütün partilerin feshedilmesini talep etmişler ve 17 Ekimde Ankara'da, 19 Ekimde İstanbul'da toplantılar yapmışlardı.¹¹ 21 Ekim 1961 günü, seçimlerden bir hafta sonra Harb Akademisinde on general ve amiral ile 28 albayın katıldığı büyük bir toplantıda seçim sonuçları değerlendirilmiş ve oy birliği ile “durumun müdahaleyi gerektirdiğine” karar verilmişti. Ancak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay, kararı öğrenmişti. Kuvvet komutanlarıyla görüşerek askeri müdahaleyi engellemeye çalışmıştı. Sunay'ın planına göre Gürsel, cumhurbaşkanı, İnönü de başbakan olursa müdahaleye lüzum kalmayacaktı.¹²

---

⁹Erdoğan Örtülü, *Üç İhtilâlin Hikâyesi*, Milli Ülkü Yayınevi, 4. Baskı, Konya 1977, s. 161. Toplantıya MBK'yi temsilen Ekrem Acuner, Suphi Gürsoytrak, Rafet Aksoylu, Osman Köksal, Ahmet Yıldız, Kadri Kaplan, Sezai Okan ve Kamil Karaveliğlü, Adalet Partisini temsilen Şinasi Osmalı, Cevdet Perin, Kamil Tekerek ve Kamuran Evliyaçoğlu, CHP'yi temsilen İsmail Rüştü Aksal, Turhan Feyzioğlu, Emin Paksüt ve Ferit Melen, CKMP'yi temsilen Kemal Yörük, Fuat Arna, YTP'yi temsilen İrfan Aksu, Esat Eğilmez, Ertuğrul Alathı ve Celal Gündoğdu katılmıştı.

¹⁰Örtülü, *age.*, s. 161.

¹¹Can Kaya İsen, *Geliyorum Diyen İhtilâl 22 Şubat 21 Mayıs*, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul, 1964, s. 18.

¹²Örtülü, *age.*, s. 177-179. 21 Ekim protokolü diye adlandırılan bu protokolde şöyle deniliyordu: “TSK, 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimlerden sonra gelecek yeni TBMM toplantısından

AP ise seçimlerde alınan yüksek oyun mutluluğunu yaşamakta ve cumhurbaşkanlığı ve MM başkanlığı seçimlerine aday hazırlamaya çalışmaktaydı. Partinin cumhurbaşkanlığına Samsun Senatörü Ali Fuat Başgil'i aday göstermesi bekleniyordu. 24 Ekim 1961 günü siyasi parti liderleri Çankaya köşkünde devlet ve hükümet başkanı Cemal Gürsel başkanlığında toplanarak son gelişmeleri değerlendirmişlerdi. Toplantıya genelkurmay başkanı, kuvvet ve ordu kumandanları, İsmet İnönü, Ragıp Gümüşpala, Osman Bölükbaşı ve Ekrem Alican katılmıştı. Çankaya protokolü olarak adlandırılan bu sözleşmede partilerin cumhurbaşkanlığı için aday göstermeyeceği, Yassıda mahkûmları için af çıkarılmayacağı, Eminsü¹³ ve 147'lerin¹⁴ eski görevlerine alınmaması gibi hususlar siyasi liderlere kabul ettirilmişti. Bütün liderler cumhurbaşkanlığı konusunda Cemal Gürsel'in isminde birleşmişlerdi. Ancak Yassıda mahkûmlarının affi konusunda ise İnönü "şimdilik af çıkarılmayacak" ibaresinin ilgili protokole eklenmesini sağlamıştı.¹⁵

22 Şubat 1962'de gerçekleşen darbe girişiminin sebepleri arasında 15 Ekim 1961 seçimlerinden çıkan sonuçların orduda yarattığı hayal kırıklığı ve Talat Aydemir'in kişisel hırsları olduğu kadar, bu süreçte yaşanan bazı toplumsal olayları da gösterebiliriz. Çalışmamız 22 Şubatın öncesinde ortaya çıkan bazı problemlerin Aydemir ve arkadaşlarının harekete geçmesine zemin hazırladığı veya onları motive ettiği iddiasını kanıtlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla milletvekillerinin maaşlarına zam konusu, Nuri Beşer'in açıklamaları ve Kayseri Hapishanesindeki eski DP'lilerin durumuyla ilgili tartışmalardan gelen haberler gibi dönemin çok tartışılan meselelerinden bahsedeceğiz.

İlk Koalisyon Hükümeti ve Af Tartışmaları

Cemal Gürsel, 25 Ekim 1961'de MM tarafından cumhurbaşkanı seçilmiş, sıra koalisyon hükümetinin kurulmasına gelmişti. AP'nin senatoda çoğunluğu olmasına karşın CHP'nin MM'de daha fazla milletvekili bulunmaktaydı. Başbakanın hangi partiden çıkması gerektiği tartışmaları devam ederken Cumhurbaşkanı Gürsel, 10 Kasım 1961'de CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü hükümeti kurmakla görevlendirmişti. İnönü, geçmişte kendisine uzak durmuş ve beraber görev yapmak istemeyen partiler ile hükümet kuracaktı. CHP ile işbirliği yapmayı kendi tabanlarına anlatamayacaklarını düşünen partilerin

---

evvel fiilen duruma müdahale edecektir. İktidarı milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edilecektir. Bütün siyasi partiler faaliyetten men edilecek, seçim sonuçlarıyla MBK feshedilecektir.

¹³ MBK tarafından emekli edilen 235 general ve 5000 subay tarafından kurulan "Emekli İnkılâp Subayları" derneği

¹⁴ MBK tarafından 28 Ekim 1960 tarihinde üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırılan 147 öğretim üyesi.

¹⁵ Bedii Faik Akin, *İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci*, İstanbul, 1967, s. 168.

olumsuz tavırları nedeniyle çalışmalar uzamış, bu durum sivil hayat ve demokratik idareye inananları ümitlendirmişti. Ancak memleketin karşı karşıya bulunduğu iç ve dış şartların bir an önce hükûmetin kurulmasını zorunlu hale getirmesi nedeniyle CHP-AP koalisyonuna karar verilmişti. Hazırlanan koalisyon protokolünde hükûmetin kurulmasıyla bir huzur devrinin başlayacağı ve yakın geçmişin bütün yaralarını insani duygular ve şefkat hisleriyle kapatmak yolunda her türlü gayretin gösterileceği ifade edilmekteydi. 27 Kasım 1961 tarihinde MM'de programını okuyan başbakan İsmet İnönü, yeni hükûmetin koalisyon olmasının verdiği avantajla gerginlikleri huzura çevireceğini iddia etmişti.¹⁶ Yeni hükûmet 2 Aralık 1961 tarihinde güvenoyu almış ve¹⁷ hükûmetin kurulmasıyla sivil siyasi hayata duyulan güven bir kez daha tazelenmiş, geleceğe yönelik ümitler beslenmeye başlanmıştı.

Hükûmetin kurulması albaylar cuntasını kısa bir süre için sessiz bırakacak, siyasileri memnun edecek, ticari hayata güven getirecekti. Ancak orduda huzursuzluğun artmasının önüne geçilemeyecekti. Bunun en önemli sebebi ise bazı politikacıların hükûmetin kurulmasından sonra giriştikleri teşebbüslerdi ki bunların başında Yassıda mahkûmların affı konusu geliyordu. Hükûmetin kuruluşundan 10 gün sonra Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve AP'li milletvekilleri siyasi af çıkarmak için faaliyete geçmişlerdi.¹⁸ AP İzmir milletvekili Mehmet Ali Aytaş, affın milli vicdanda bulunduğunu,¹⁹ iddia ederken AP Manisa Milletvekili Neriman Ağaoglu ise parti grubunda yaptığı konuşmada; koalisyona af şartıyla girmemiş miydik? diye sormuş ve son seçimlerde seçmenlere yapılan vaatlerin unutulmamasını istemişti. Af konusunda harekete geçilmesini isteyen ve bu amaçla AP milletvekillerine tatmin edici bir açıklama yapılması için genel başkan Gümüşpala, İnönü'yü AP grubuna davet etmişti.²⁰ 29 Kasım 1961 tarihinde AP grubunda bir konuşma yapan Başbakan İnönü, milli huzuru temin etmek görevinin iktidarı oluşturan iki partide olduğunu, af konusu üzerinde ısrar etmenin dolu olan bardağı taşıyacağını söylemiş ve hükûmet programında af mevzuu ile ilgili bölümü okuyarak "*memleketin bünyesinde ve devletin bütün teşkilatında devamlı huzurun temin edilmesiyle birlikte vatandaş münasebetlerinde geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarını tamamıyla tedavi*" edileceğini iddia etmişti.²¹ Bu

¹⁶ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 27.11.1961, 13.Birleşim, C.1, s. 118.

¹⁷ Güven oylamasında AP ve CHP'nin toplam milletvekili sayısı 330 olduğu halde hükûmete 269 güvenoyu verildi. Oylamaya katılan 352 milletvekilinden 269'u lehte 78'i çekimser, 4'ü aleyhte verdi. CKMP-YTP çekimser, 4 aleyhte oy YTP'liydi. 98 milletvekili ise oylamaya katılmamıştı. *Son Havadis* 3 Aralık 1961, s. 1.

¹⁸ Özdemir Kalpakçioğlu, *İkinci Cumhuriyetin 3 Başbakanı ve Olaylar*, Cilt II, Ankara, 1968, s. 28.

¹⁹ *Son Havadis*, 28 Kasım 1961, s. 1.

²⁰ *Son Havadis*, 29 Kasım 1961, s. 1.

²¹ *Son Havadis*, 30 Kasım 1961, s. 1.

açıklamaya rağmen YTP Erzurum Milletvekili Ertuğrul Akça tarafından, hükûmet programında yer alan ve “memleketin huzuru” için neler yapıldığına dair yazılı bir soru önergesi MM başkanlığına verilmiştir.²² Son Havadis gazetesinden Mehmet Ali Yalçın da 27 Mayıs İhtilâlinin amacına ulaştığını ve memleketin serbest seçimlerle sivil hayata döndüğünü, siyasi bir fikri ve gidişi mahkûm eden ihtilâlin, yüzlerce kişinin Kayseri hapisanesinde üç veya beş ay daha fazla kalmasında bir fayda elde edemeyeceğini, siyasi huzuru vaat eden başbakanın samimi ise ay hesabı yapmadan tahliye gitmekle tereddüt etmemesi gerektiğini ifade etmişti.²³ Bu açıklama üzerine eski MBK üyeleri de meclis içinde ve dışında, siyasi af tartışmalarından memnun olmadıklarını açıklamışlar ve el atılması ve süratle neticelendirilmesi gereken önemli memleket meseleleri dururken af konusuyla uğraşmanın gaflet olduğunu iddia etmişlerdi.²⁴ Eski DP’li Rıfki Salim Burçak ise af isteğinin memleketin bir numaralı milli davası olduğunu düşünüyordu.²⁵

Yassıda mahkûmlarına yönelik af isteği ülke gündemini meşgul ederken İstanbul Hukuk Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Hüseyin Naili Kubalı, bu konuda bir açıklama yapmıştı. Kubalı,

“Türk milletinin bünyesinde açılmış olan manevi ve maddi yaraların ıstırabı içinde kıvranıp dururken dün bu yaraları pervasızca açan şahısların bugün tekrar ortada dolaşmasını istemenin ne milli haysiyetin, ne hukukun ne de akıl ve mantığın kabul edeceği bir davranış”

olacağını iddia etmişti.²⁶ Cumhuriyet gazetesi af tartışmalarının hedefinde olan eski cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın bir konuşmasına yer vererek, bu tartışmaların muhatapları tarafından bile zamansız bulunduğunu yazmıştı. Bayar, kendisini Kayseri hapisanesinde ziyaret eden AP ve YTP milletvekillerine af konusundan önce memleketin ekonomik durumu ile ilgilenilmesini gerektiğini

---

²² *Son Havadis*, 13 Aralık 1961, s. 1.

²³ Mehmet Ali Yalçın, “Önce Tahliye”, *Son Havadis*, 5 Aralık 1961, s. 3.

²⁴ *Cumhuriyet* 19 Aralık 1961, s. 1

²⁵ Rıfki Salim Burçak, *Türkiye’de Milli İradenin Zaferi*, Demokratlar Kulübü Yayınları, 1994, s. 140.

²⁶ *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1961, s. 1; Af konusunda öğrenci dernekleri görüşlerini açıklamışlardı. Türkiye Milli Talebe Federasyonuna bağlı birlik başkanlarıyla yapılan müşterek toplantı sonucunda ikinci başkan Yalçın Gürsel, İnönü’ye bir telgraf çekerek, memleket huzur ve refahını temin için birçok mühim davalar dururken, sabık ve sakıtların affı konusunda çalışma ve çabaları hiçbir surette tasvip etmediklerini açıklamışlardı. CHP’li gençler adına bir grup öğrenci de milletvekili ve senatörlere yönelik bir açıklama yaparak, affın büyük bir çıkmaza sürükleyeceğine inandıklarını, CHP’li milletvekillerinin, demokrasi düşmanlığından hüküm giymiş bedbahtların affı lehinde oy kullanacaklarına ihtimal vermediklerini ifade etmişlerdi. *Son Havadis*, 18 Aralık 1961, s. 1.

ve “bu gibi ciddi teşebbüsler hükûmetten gelmelidir. Hükûmet böyle bir affın icabını tayin, zaman ve zeminini tespit edebilir.” diyerek görüşlerini ifade etmişti.²⁷

Af konusu CHP'nin içinden gelen itirazlar başka tartışmalara yol açmıştı. CHP Zonguldak Milletvekili Kemal Esengin affa dair konuşmasında “...hadiseleri bu şekilde zorlamanın yeni yeni mecburiyetlere yol açacağı”²⁸ nı belirtmesi TBMM'de eleştirilmiş, bir ihtilal çağrısı olarak anlaşılan bu açıklamalar Esengin'in kendi partisi tarafından da uygun görülmemişti. Bu konuda bir açıklama yapan AP Bursa Milletvekili Cevdet Perin, ikinci bir ihtilâlden bahsedenlere fırsat vermeyeceklerini iddia ederken, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden (CKMP) Nurettin Ok, TBMM'de yaptığı konuşmada tabandan gelen af baskısına karşın, her geçen gün milli iradenin temsilcileri olarak birçok yönlerden fedakârlıklara katlandıklarını, içinde buldukları sistemin adı demokrasi ise affın olup olmayacağına karar verecek yegâne merkezin MM olduğunu söylemiş, milli irade dışı odakların milletvekillerine engel olmaması gerektiğini açıklamıştı.²⁹ Kendileri gibi düşünmeyenleri tehdit eden grupların memleketin huzurunu bozduğunu iddia eden AP Gençlik Kolları Başkanı Murat Yılmaz ise, hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu hatırlatarak, MM'nin tasarrufunda olan bir yetkiye kimsenin müdahale edemeyeceğini açıklamıştı.³⁰ Toplumsal huzursuzluğun artarak devam ettiğini yazan Son Havadis gazetesi yazarı Mümtaz Faik Fenik, sivil düzene geçilmesine ve hükûmetin kurulmasına karşın halk arasında ayırım yapıldığını iddia ederek ihtilâl devresinin karışık ve sıkıntılı durumunun sona ermesi gerektiğini söylemişti.³¹ AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala da af konusunda zorlama olursa yeni bir ihtilâl olabilir şeklindeki dedikodular hakkında ordunun millet iradesine karşı geleceğini düşünmenin onu Atatürk ilkelerinden ayrılmış kabul etmek demek olacağını, meşruluğundan hiç kimsenin şüphe etmediği MM ve bir koalisyon hükûmetinin memleketi huzura kavuşturmak için çalıştığını ancak tabii senatörlerden bazılarının konuşmaları ile gençlerin zihinlerini bulandırdıklarını söylemişti.³² Gümüşpala'nın işaret ettiği isim tabii senatör Mucip Ataklı idi. Ataklı Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan açıklamasında siyasi af isteyenlerin gayelerine ulaşamayacaklarını söylerken, suç işleyen zalimleri, mağdur göstermeye ve onlar için affı bir hak diye kabul ettirmeye çalışmak bu milletin

²⁷ *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1961, s. 1.

²⁸ *Son Havadis*, 16 Aralık 1961, s. 1.

²⁹ *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1961, s. 1.

³⁰ *Cumhuriyet*, 17 Aralık 1961, s. 1.

³¹ Mümtaz Faik Fenik, “Huzur İstemeyenler”, *Son Havadis* 24 Aralık 1961, s. 1; Fenik, DP'nin iktidar döneminde milletvekilliği ve Zafer gazetesinin başyazarlığını yapmıştı.

³² *Son Havadis*, 24 Aralık 1961, s. 1.

sağduyusuyla alay etmek, ahlak ve fazilet yoksunu demek olduğunu iddia etmiş, zinde kuvvetlerin yeni bir görevden çekinmeyeceklerini açıklamışlardı.³³

Kamuoyunda yaşanan af tartışmalarının giderek sertleşmesi ve huzurun nasıl sağlanacağı konusundaki soruların çoğalmasından dolayı Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, önce başbakan İnönü, ardından da parti genel başkanlarıyla görüşmeler yapmıştı. Bu görüşme ve ziyaretler hakkında resmi bir açıklama yapılmamış ancak cumhurbaşkanının parti liderlerine memleketin şimdilik bir siyasi af için müsait bir ortamının bulunmadığı düşüncesinde olduğunu nakletmişti.³⁴ Başbakan İnönü de af ve huzurun hangisinin daha önce geleceği konusunda bir açıklama yapmak için 25 Aralık 1961'de AP Grubunda milletvekillerine seslenmişti. İnönü, geleceğe yönelik bir taahhütte bulunmanın milli hâkimiyete ve anayasaya aykırı olduğunu, Yassıada hükümlüleri hakkında şimdilik bir af kanunu çıkarılması yolunda partilerce alınmış herhangi bir karar olmadığı gibi partilerde böyle bir eğilimin de mevcut olmadığını ifade etmiş ve hükümet programında yer alan ifadeyle geçen siyasi mücadelelerin yaralarını tamamıyla tedavi etmek için bir dizi tedbirler içinde siyasi mahkûmlar hakkında af müessesesinin kullanılması fikrinin de mevcut olduğunu açıklamıştı. İnönü, sonuç itibarıyla memlekette huzurun sağlanması ile affın hükümet gündemine geleceğini ifade etmişti.³⁵

Tüm bu tartışmalar tabii senatörleri ve 27 Mayıs'ın ruhuna inanan ve ordunun içinde kritik pozisyonda bulunan askerleri rahatsız etmekte hükümetin beklenen reformlar yerine eski dönemde olduğu gibi faydasız işlerle meşgul edildiğine inanılmaktaydı. Ayrıca yaşanan olaylar, askerlerin sivilere ve siyasi hayata yaklaşımını olumsuz etkilemekteydi. Askerler ihtilâl öncesi duruma dönülmesini önlemek için siyasette belirleyici olmak ve reformlar ile çağdaşlaşmanın gecikmesini ve DP'nin eski saygınlığını kazanmasını önlemenin zorunluluğuna hala inanıyordu. 1961 seçimlerinden sonra fark edilen bir gerçek vardı; eski DP üyeleri broşürler, konuşmalar, küçük gösteriler ve söylentiler

---

³³*Cumhuriyet*, 21 Aralık 1961; Eski MBK üyesi, senatör Muzaffer Yurdakuler, "...27 Mayıs cumhuriyete, egemenliğe ve Atatürk devrimlerine yönelmiş sosyal ve siyasi irtica hareketlerini cezalandırmak için yapılmıştı. Yüzellilikler kaç yıl sonra affedildi? Ve bunlar bir daha bu toplum altında söz sahibi olabildi mi? İkazları tehdit olarak adlandırmak, yok edilen çetebaşının sözleri, seçimle gelmeyi her şeyi yapabilmek kudreti vereceği kanaati de onun sapık zihniyeti idi, o zihniyet 27 Mayıs sabahı yok edilmiştir. Bir daha dirilemez. Biz demokrasinin yaşaması için ikaz ediyoruz. Tehdit hiçbir zaman bizden gelmez. Cumhuriyete ve devrimlere karşı siyasi ve sosyal bir irtica olarak ancak bu ikazı idrak edemeyenlerden gelir..." diyerek af isteyenleri uyarıyordu. *Son Havadis* 19 Aralık 1961, s. 1.

³⁴ Aynı yer.

³⁵*Son Havadis*, 26 Aralık 1961; Başbakan İsmet İnönü tarafından okunan hükümet programı için bkz: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 13. Birleşim, 27.11.1961, C:1, s. 120.

yayarak orduya karşı muhalefeti cesaretlendiriyorlardı.³⁶ Bu arada kapatılan DP'nin yeniden açıldığına dair haberler gazetelerde yer almaktaydı. Fuat Köprülü'nün genel başkanlığını yaptığı Yeni Demokrat Parti adında bir parti kurulmuştu.³⁷

Huzur ve Yeni Darbe Tartışmaları

19 Kasım 1961'de kurulan CHP-AP koalisyon hükûmetini en çok yaralayan sorunlarından biri de milletvekili ve senatör maaşlarının artırılması meselesiydi. 23 Aralık 1961'de bazı AP'li ve YTP'li milletvekilleri bu amaçla bir önerge hazırlamışlardı. Anayasa göre milletvekili maaşlarının en yüksek dereceli memur maaşını geçmemesi gerekirken ayda 3600 liralık geliri yeterli bulmayan bazı milletvekilleri ödeneklerini artırmak istemişlerdi.³⁸ O günlerde ülke genelinde ekonomik durgunluk yaşanırken, milletvekillerinin böyle bir teşebbüste bulunmaları basında eleştirilmişti. Memurlar için verilmesi planlanan maaş zamlarının ertelendiği³⁹ bir ortamda yaşanan bu gelişmenin memlekette huzuru tesis etmek için koalisyon hükûmeti kuran ve bu amaçla her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduklarını açıklayan milletvekillerinin parlamentonun itibarına zarar verdikleri iddia edilmişti.⁴⁰ Cumhurbaşkanı Gürsel de bu konuda görüşlerini açıklamış, eğer kanun meclisten geçerse zammı veto edeceğini çünkü zamma bugünkü şartlar içinde imkân bulunmadığını belirtmişti.⁴¹ Maaşları artırmanın hem sivil siyasetin hem de meclisin itibarına zarar vereceğini düşünen Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi, bu durumun demokrasimizin yarını bakımından hiç de umut verici bir davranış olmayacağını açıklarken,⁴² AP Balıkesir Milletvekili Gökhan Evliyaoğlu ise hükûmetin başarıya mecbur olduğunu, bu tür eylemlerin demokrasi karşıtlarına imkân sağlayacağını iddia etmişti.⁴³ Bu arada YTP Mardin Milletvekili Esat Kemal Aybar'ın "Yılbaşını geçirecek param yok" şeklinde meclis kürsüsünden açıklama yapması

³⁶J.M. Landau, *Türkiye'de Aşırı Akımlar, 1960 Sonrası Sosyal ve Siyasal Çekişmeler*, Çev. Erdiñç Baykal, Turhan Kitabevi, Ankara, 1978, s. 18-20.

³⁷*Son Havadis*, 29 Aralık 1961, s. 1; Savcılık, Yeni Demokrat Partisi hakkında soruşturma açmıştı. *Son Havadis* 19 Ocak 1962, s. 1.

³⁸ *Cumhuriyet*, 29 Aralık 1961, s. 1.

³⁹Maliye Bakanı Şefik İnan, mali durumun memurlara zam yapmak için uygun olmadığını açıklamıştı. *Son Havadis*, 9 Aralık 1961, s. 1.

⁴⁰ Mehmet Ali Yalçın, "Zam Fırtınası", *Son Havadis*, 28 Aralık 1961, s. 3.

⁴¹ *Son Havadis* 29 Aralık 1961, s. 1; TBMM Anayasa Komisyon başkanı Coşkun Kırca, ilgili teklifin anayasa aykırı olduğunu iddia etmiş, CHP'liler zamlı ilgili kanun meclisten geçerse Anayasa Mahkemesine başvurarak dava açmaya karar vermiş, AP, YTP ve CKMP teşkilatlarına milletvekillerinin teşebbüslerini protesto etmek için genel merkeze telgraf göndermişlerdi

⁴² Nadir Nadi, "Parlamento ve Onun Prestiji", *Cumhuriyet* 28 Aralık 1961, s. 1.

⁴³ Gökhan Evliyaoğlu, "Ümidimizi Kaybetmeyelim", *Son Havadis* 23 Kasım 1961, s. 1.

tartışmaların seviyesini düşürmüş, vatandaşlar tarafından toplanan paralar, ilgili milletvekiline yardım olarak gönderilmişti.⁴⁴

Memurlara ve milletvekillerine zam tartışmaları sürerken eski DP'li bakan Tevfik İleri tedavi gördüğü Ankara Hastanesinde vefat etmişti. İlerinin cenazesi sırasında bazı olaylar yaşanmış, toplanan büyük kalabalığın dağılmasını isteyen Ankara valisi ile vatandaşlar arasında tartışmalar olmuş, tabuta Türk bayrağı sarılmış, cenaze kortejinin ilerleyişi sırasında vatandaşlar ile bazı subaylar arasında hadiseler yaşanmıştı.⁴⁵ İki gün sonra Ankara Emniyet Müdürlüğü olaya sebep olanları tespit etmeye çalışırken, mesele MM'de de tartışma konusu olmuştu. Karma bütçe komisyonunun müzakereleri sırasında tabii senatörlerden Suphi Gürsoytrak ile bazı milletvekilleri arasında bu mesele sert bir şekilde konuşulmuştu. Gürsoytrak bu gibi hareketlerin demokrasimizi tehlikeye sokacağını,⁴⁶ sadece dini mahiyet taşıması gereken bir cenaze töreninin bazı kimseler tarafından 27 Mayıs 1960 İhtilâline ve bu ihtilâli Türk milletinin zulme karşı direnme hakkını kullanarak gerçekleştirilen TSK aleyhine bir nümayiş haline sokulduğu iddia etmişti.⁴⁷

MM'nin Cumhuriyet Senatosu (CS) ile ortak yaptığı toplantılarda eski MBK'lı tabii senatörler ile AP veya YTP'li milletvekillerinin zaman zaman tartıştıkları görülmekteydi. Milletvekili ödenek ve yolluklarının artırılması meselesinden başlayan konuşmalar, Tevfik İleri'nin cenaze töreninde yaşanan olaylar nedeniyle ordu-millet tartışmasına gelmişti. YTP Mardin Milletvekili Esat Kemal Aybar'ın, "*bir tarafta ordu varsa öbür tarafta da millet var*" şeklinde konuşma yapmasına sınırlanan tabii senatörler Fikret Kuytak ve Mucip Ataklı, 27 Mayıs hareketinin demokrasiyi yerleştirmeye çalışırken, bilerek veya bilmeyerek demokrasiye düşmanlık edenlere karşı da mücadele edeceklerini açıklamışlardı.⁴⁸

Gerek eski MBK'lı tabii senatörler, gerekse ordudaki bazı subaylar kamuoyunda eski DP'lilerin gündemde tutulmasını eleştiriyor bu durumun giderek 27 Mayıs hareketini kötüleme sürecine döndüğünü iddia ediyorlardı. Bazı gazetelerde eski DP'lilerin buldukları Kayseri Hapishanesine ilişkin haberlerin sık sık yayımlandığı görülmekteydi.⁴⁹ Milletvekillerin ilgi merkezi olan

⁴⁴ *Cumhuriyet* 30 Aralık 1961, s. 1.

⁴⁵ *Dünya* 3 Ocak 1962, s. 1.

⁴⁶ *Akşam* 4 Ocak 1962, s. 1; Tevfik İleri'nin cenazesinde tabuta bayrak saranlar 3. Sulh Ceza Mahkemesinde yargılanan Adalet Partisi Çankaya İlçe Başkanı Avukat İsmail Yetiş ile Hasan Özçelik ve İbrahim Eyüpoğlu idi. Bayrak kanunun ilgili maddesini ihlal ettikleri gerekçesiyle para cezasına mahkûm edilmişlerdi. *Cumhuriyet* 11 Şubat 1962, s. 1.

⁴⁷ *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1962, s. 1.

⁴⁸ *Dünya*, 9 Ocak 1962, s. 1.

⁴⁹ Örneğin Son Havadis gazetesi, "Kayseri Yollarında" isimli bir dizi yazı yayınlamaya başlamıştı. *Son Havadis*, 25 Aralık 1961, s. 1.

Kayseri'nin AP'nin gayri resmi genel merkezi olduğu ve partinin oradan gelen talimatlara göre yönetildiği iddia edilmeye başlanmış, özellikle koalisyonun AP kanadının hükûmetin sorumluluğuna katılmayan ve hükûmeti eleştiren tavırlara yöneldikleri görülmüştü.⁵⁰ DP ve dolayısıyla AP tabanına yakın bir yayın politikası takip eden Son Havadis gazetesi yayınladığı dizi yazılarda Kayseri mahkûmlarının yaşam koşulları ve sağlık durumlarını haberleştirmekteydi. Ayrıca gazete eski DP'lilerin ailelerinin mağduriyeti konusunda bir kamuoyu oluşturmaya çalışmaktaydı. Cevdet Perin, devri sabık yaratmama vaadiyle işbaşına gelen hükûmetin DP'liler için söylenen bazı sözlerin engellenmesi için bir şey yapmadığından şikâyet etmekte, memlekette bir kardeş kavgası olmaması, vatandaşların iki düşman cepheye ayrılmasını önlemek için hükûmetin harekete geçmesini istemekteydi.⁵¹ MM'de bulunan ve AP-YTP listelerinden milletvekilli olmuş eski DP'lilerin yakınlarının yaptığı konuşmalar da 27 Mayıs hareketini itibarsızlaştırma çabası olarak görülmekteydi. Bedii Faik eski DP'lilerin akıllanmadığını, sadece eski imkânlarını kaybettiği için şikâyet ettiğini, eski dönemin uslanmaz siyasetçilerine artık itibar edilmemesini istemişti.⁵² Bedii Faik'in ilgili yazısına cevap veren AP'li Neriman Ağaoglu, Kayseri mahkûmlarına, kendilerini müdafadan aciz bulunanlara tecavüz edildiğini, söylemiş, “onlar besaplarını açık alınla verdiler. Onun kayruk dediği şey koskocaman bir gövde, karşınıza dikilmiş dimdik duruyor. Millet huzur istiyor” diyerek af tartışmalarını yeniden başlatmıştı.⁵³ Memleket gezileri yapan AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, gittiği birçok şehirde af talepleriyle karşılaşmakta ve açıklama yapmaya zorlanmaktaydı. Gümüşpala af konusunun koalisyon protokolünde mevcut olduğunu, zamanı gelince çıkacağını bu konunun takipçisi olan AP'nin milletin arzusuna ve direktifine göre hareket edeceğini belirtmek durumunda kalmıştı.⁵⁴ Dünya gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay da “Kayseri Bastıl Değildir” isimli yazısında zorla ve toplumsal baskı ile Kayseri hapisanesinin boşaltılmasının mümkün olmayacağını ve Yüksek Adalet Divanı tarafından hüküm giyen müstebitler ve soyguncular veya onlara yataklık ve yordakçılık

⁵⁰Fahir Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Merkezi*, II, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965, s. 301. Kayseri Cezaevi'nde bulunan Celal Bayar ve Samet Ağaoglu bu iddiayı doğrular nitelikte bilgiler vermekte, kendisini ziyaret eden milletvekilleriyle olan sohbetlerini anlatmaktadır. Celal Bayar, *Kayseri Cezaevi Günlüğü*, Yayıma Hazırlayan: Yücel Demirel, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2018.

⁵¹Cevdet Perin, “Huzur Böyle Sağlanmaz”, *Son Havadis*, 7 Ocak 1962, s. 1.

⁵²Bedii Faik Akın, “Yeter Artık”, *Dünya*, 7 Ocak 1962, s. 1.

⁵³*Tercüman*, 18 Ocak 1962, s. 1; Neriman Ağaoglu, eski DP'li bakan Samet Ağaoglu'nun eşiydi.

⁵⁴*Tercüman*, 11 Ocak 1962, s. 1; Gümüşpala'nın İzmir ziyareti olaylı olmuştu. Gümüşpala, tren garını dolduran “müfrit”AP'lilerin af tezahüratları nedeniyle uzun süre trenden inememişti. Af konusunda kendisinden söz ve teminat isteyen partiler, Gümüşpala'dan istedikleri cevabı alamayınca otomobilinin önünü kesmiş ve kendisini ıslıklamışlardı. *Dünya*, 8 Ocak 1962, s. 1.

edenlerin serbest kalmaları durumunda ordunun manen mahkûm edilmiş olacağını iddia etmişti.⁵⁵

Ülke huzurun nasıl geleceğini tartışırken getirdiği sıkıntıları yaşarken İstanbul'daki Atatürk Müzesinin bir gece yarısı çıkan yangın ile hasar görmesi DP-27 Mayıs kavgasına dönmüştü. Yangının “gericiler” tarafından çıkarıldığını iddia eden üniversite öğrencileri gece Turan Emeksiz'in şehit düştüğü yere giderek saygı duruşu yapmışlar sonra “28 Nisan Ruhı” için yürüyüşe geçmişlerdi.⁵⁶ Ayrıca üniversite öğrencileri, kasıtlı olarak huzur bozdu ve Atatürk düşmanlığı yaptığını düşündükleri Yeni İstanbul gazetesini protesto etmişler ve attıkları sloganlarla affa karşı olduklarını açıklamışlardı.⁵⁷ Öğrencilerin af karşıtı mitinglerini çoğunluğu temsil etmeyen bir faaliyet olarak eleştiren Son Havadis ve Tercüman gazeteleri asıl büyük tehlikenin komünizm olduğunu düşünüyorlardı. İzmir'deki yükseköğrenim öğrencilerinin yaptığı mitingde karşıt görüşlü öğrenciler arasında af ve komünizm tartışması yaşanmış, öğrenciler zararlı olarak gördükleri gazeteleri tahrip etmişlerdi.⁵⁸

Eski DP'lilerin ülke gündeminde yer tutmaya devam etmesi, ihtilâl taraftarları tarafından eleştiriliyor, siyasette ve basında destek bulan bu tür gelişmeler özellikler askerlerce tahrik olarak görülüyordu. Öğrencilerin de arasına giren bu gergin ortam komünizm-gericilik olarak değerlendiriliyordu. Bir karşı devrim sürecinin yaşandığını düşünen öğrenciler sessiz kalındıkça işlerin daha kötüye gideceğine inanıyorlar, 27 Mayıs öncesine dönülmemesi konusunda uyarıcı mahiyette mitingler yapıyorlardı. Ulusal düzeyde olmasa da mahalli gazetelerde açıkça DP'nin açıkça övüldüğü iddia ediliyordu. İhtilâlle sahip çıkmak için harekete geçen üniversiteli gençler İzmir'de yayınlanan bir gazeteyi karşı devrimci olmakla itham edip telin etmişlerdi.⁵⁹ AP ise bu tür faaliyetleri uluslararası komünizmin ülkemizi karıştırma faaliyeti olarak görmekte, Tercüman gazetesi yazarı Ahmet Kabaklı'ya göre kötü niyetli bazı kimseler, gençleri kullanarak, 1960 öncesinde olduğu gibi huzursuzluk çıkarmaya çalışmaktaydı. Bu konuda demirperde radyoları çok aktif bir şekilde kullanılmaktaydı.⁶⁰ Celal Bayar da gençlerin mitinglerinin komünistler tarafından

⁵⁵Falih Rıfki Atay, “Kayseri Bastıl Değildir”, *Dünya* 9 Ocak 1962, s. 1.

⁵⁶*Dünya*, 10 Ocak 1962, s. 1; Vali ve belediye başkanı Refik Tulga Şişli'deki Atatürk müzesinin çatı katında önceki gece çıkan yangında hiçbir kasıt ve sabotaj hakkında en ufak bir ihtimal dahi mevcut olmadığını açıklamıştı. *Son Havadis*, 11 Ocak 1962, s. 1.

⁵⁷*Dünya*, 11 Ocak 1962, s. 1.

⁵⁸*Tercüman*, 13 Ocak 1962, s. 1.

⁵⁹*Vatan*, 19 Şubat 1962, s. 1.

⁶⁰ Ahmet Kabaklı, “Komünizme Dikkat”, *Tercüman* 10 Ocak 1962, s.2; AP ve diğer sağ partiler af istemeyenleri komünist olarak değerlendiriyor, yapılan mitinglerde sık sık en büyük tehlikenin komünizm olduğunu, Sovyet Rusya'nın desteklediği isimlerin devrimci ve 27 Mayıs taraftarı olarak

kullanıldığını, ülkenin önündeki en büyük tehlikenin komünizm olduğunu söylemişti.⁶¹ Bir takım gençlerin, öğrencilerin yürüyüş yapmalarının Atatürk anıtına çelenk koymasının yurt genelindeki huzursuzluğun bir ifadesi olduğunu düşünen CHP Giresun Milletvekili ve Vatan gazetesi yazarı Naim Tıralı, 27 Mayıs hareketini kabul etmek istemeyen ve yeni anayasayı benimsemeyenlerin gençleri ve ilerici basını komünistlikle itham etmelerinin kabul edilemeyeceğini açıklamıştı.⁶²

Af tartışmalarına AP İzmir Milletvekili Kadri Özek referandum yapılmasını teklif ederek katılmıştı. Özek bu meselenin bir teklif halinde hükûmete götürülmesini de ayrıca talep etmiş, aynı partiden Afyon Milletvekili Haluk Nurbaki ise referandumun 15 Ekimde yapıldığını ve milletin temayülünün belli olduğunu söylemiştir.⁶³ Vatandaşlar arasında ayırım yapılarak, huzurun hükûmetin en büyük ortağı CHP tarafından bozulduğunu ve yeni anayasanın getirdiği hürriyetlerin birçok vatandaşlar için engellendiğini ifade eden Mümtaz Faik Fenik'e göre; huzurun birinci şartı anayasa hükümlerini eşit uygulamaktı. "Koalisyon hani köylere kadar girecekti, nerede? ... Bir tarafta devlet başkanı "kafa kırılmaz, hürriyet vardır" derken, öbür tarafta milyonlarca vatandaş kitlesi "kuyruklar" diye isimlendirilerek "kafanızı ezeceğiz" diye tehditler edildiğinden şikâyet etmekteydi. Fenik'e göre; hükûmetin yapması gereken en büyük iş, Anayasanın kamu hakları hükümlerini bütün vatandaşlar nezdinde tam bir eşitlikle uygulamaktı.⁶⁴

Zaman ilerledikçe piyasalardaki iktisadi durgunluğun geçmediği, koalisyon hükûmetinin memleketin sorunlarına çare olmadığı düşüncesi yaygınlaşıyordu. Bu başarısızlıkta hükûmet ortağı AP'nin iktidarın sorumluluğunu üstlenmeyip, muhalefet partisi gibi hareket etmesinin yanı sıra affın huzurun tek anahtarı olduğu konusundaki ısrar etmesinin payı olduğu düşünülüyordu. Herkes tarafından kabul edilen toplumsal huzursuzluğun sebebinin Kayseri'de bulunan Yassıada hükümlülerini serbest bırakacak kanunun geciktirilmesi olduğuna inanan AP'ye göre, bu istekler Türk halkının büyük çoğunluğu tarafından desteklenmekteydi. Bu talepleri dile getirdiği için siyasetçileri ve partileri eleştiren sivil rejim düşmanlarının diktatörlük rejimi kurmayı arzu ettikleri ve zinde güçleri tahrik ettikleri iddia edilmekteydi.⁶⁵ Bizzat ihtilâli yapan ve

---

Türkiye'de faaliyet gösterdiğini iddia ediyorlardı. "Maksatlı Mitingde Devrimcilere Sövlüdü", *Dünya*, 7 Ocak 1962, s. 1.

⁶¹ *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1962, s. 1.

⁶² Naim Tıralı, "Bir Bardak Suda Fırtına", *Vatan*, 14 Ocak 1962, s. 1.

⁶³ *Tercüman* 24 Ocak 1962, s. 1.

⁶⁴ Mümtaz Faik Fenik, "Huzurun Birinci Şartı Anayasa Hükümlerini Eşit Tatbik Etmektir", *Son Havadis*, 13 Ocak 1962, s. 1.

⁶⁵ *Son Havadis*, 24 Ocak 1962, s. 1.

destekleyenlere göre ise, huzursuzluğun sebebi, bazı politikacılar ve gazeteciler tarafından açık ya da kapalı şekilde 27 Mayıs hareketine karşı girişilmiş bulunan kampanyaydı. Dolayısıyla huzurun nasıl geleceği tartışmasının kolayca bir sonuca ulaşması mümkün görünmemektedir.⁶⁶

Başbakan İsmet İnönü huzur tartışmalarının ortaya çıkardığı kapalı rejim iddialarına İstanbul Gazeteciler Cemiyetini ziyaret ederken yaptığı açıklama ile cevap vermiş, endişeye yer olmadığını, demokratik rejimin değişmeyeceğini söylemişti.⁶⁷ Af konusundaysa memlekette önce huzurun temin edilmesi gerektiğini, bu konunun hükûmet programında bulunduğunu ancak şu aşamada bundan bahsetmeye imkân olmadığını, affın zamanında ve ölçüsünde yapılması faydalı olacağını açıklamıştı.⁶⁸

Başbakanın bu açıklamalarına karşın kamuoyunda eski DP'lilere yönelik ilgi artarak devam ediyordu. Eski başbakan Adnan Menderes'in "gayri meşru kazançları" nedeniyle mahkum edilen 4,5 Milyon TL'lik para cezasının ödenmesi için haciz konulan Çakırbeyli Çiftliğinin kurtarılması amacıyla yardım kampanyası düzenlenmişti. Son Havadis gazetesi birçok şehirde vatandaşların banka şubesinde Menderes ailesine yardım gönderildiğini haberleştirmekteydi.⁶⁹

Koalisyon hükûmetinin birbirine zıt dünya görüşlerine sahip partiler arasında kurulmasının siyasi iklimin yumuşatacağı düşünülmüştü. Tüm siyasi partiler yeni dönemde ülkenin sadece gerçek sorunlarının tartışılacağı bir dönemin başlayacağını ummuşlardı. Üstelik yeni anayasa ile birçok yeni kurumun hayata geçmesi ve yıllardır devam ekonomik durgunluğa bir çare bulunması gerekmektedir. Koalisyon hükûmeti başarılı olmaya mecburdu. Ancak güven oylamasının ardından hükûmetin ve ülkenin gündemini huzurun nasıl elde edileceği konusu işgal ediyor, DP-CHP dönemini hatırlatan ve hükûmeti oluşturan partiler ve gazeteler tarafından karşılıklı suçlamalarla devam eden tartışmalar, 27 Mayıs hareketini destekleyen-desteklemeyenlerin mücadelesine dönüşüyordu.

Bu günlerde 27 Ocak 1962'de AP Zonguldak Milletvekili Nuri Beşer'in Ankara Anadolu Kulübünde sarf ettiği sözler orduda ve kamuoyunda infiale neden olmuştu.⁷⁰ Birçok askere göre, artık 27 Mayıs rejiminin sahibi olan orduya

⁶⁶Naim Tirali, "Huzurun Tek Şartı", *Vatan*, 4 Şubat 1962, s. 1.

⁶⁷İlhan Turan, "İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'ni Ziyarette Söyledikleri 29.01.1962", *İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1961-1965*, TBMM Yayınları, Ankara, 2004, s. 43.

⁶⁸"İstanbul'da Düzenlenen Basın Toplantısında İktisadi, Siyasi, Sosyal Konulara İlişkin Sorulara Verilen Yanıtlar 01.02.1962", Turan, *age.*, s. 56.

⁶⁹"Menderes Ailesine Yardım Yarışı", *Son Havadis*, 20 Ocak 1962, s. 1.

⁷⁰*Vatan* 1 Şubat 1962, s. 1.

ve mensuplarının ailelerine de hücum ediliyordu.⁷¹ Bu tür tahriklerin ordunun içindeki bazı gruplarda bulunan sivil hayata erken geçildiği düşüncesini güçlendirdiği bir gerçektir. Ayrıca bu sürecin yeni bir darbeyle sonuçlanabileceği endişesi ise hep zihinleri meşgul etmekteydi. Tercüman gazetesinden Ahmet Kabaklı adı geçen kişinin tüm milletvekilleri için bir ölçü sayılamayacağı iddia etmiş ve Türk demokrasisinin, mutlaka yürüyecek ve mutlu sonuçlar vereceğine inandığını açıklamıştı.⁷²

Nuri Beşer olayı demokrasi ve siyasi hayatın nasıl devam edeceği tartışmasını başlatırken, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in aklında tüm partilerin katılımıyla bir milli koalisyon kurulması fikri vardı. Bu düşünceye göre; yapılması gereken reformların mesuliyetine bütün partiler katılmış olacak ve bazı tasfiye hareketlerinde hükümeti güçlendirmiş olacaktır.⁷³ Son gelişmeler üzerine, Gürsel siyasi parti liderleriyle görüşmeler yapmıştı. Önce başbakan İnönü, sonra Gümüşpala ve diğer genel başkanları Çankaya'ya davet eden Gürsel, Nuri Beşer hadisesinden sonra gündeme gelen ikinci bir darbe ihtimalini kesinlikle reddetmiş ve demokratik rejimin devam edeceğine dair teminat vermişti. Parti liderleriyle yapılan toplantıda gündemin önemli bir kısmını huzur meselesi oluşturmuş ve huzurun sağlanması için içerisinde affın da bulunduğu her tedbirin alınacağı fakat bunların yapılması için ortamın hazırlanması lazım geldiğine işaret edilmişti.⁷⁴

1962 bütçesinin MM'de görüşülmesi sırasında milletvekilleri 27 Mayıs, huzur ve demokrasinin geleceğini tartışmıştı. AP Diyarbakır Milletvekili Ferit Alpiskender, Türk parlamentosuna karşı bir kampanya açıldığını 27 Mayısın en çok takdir edilen tarafının demokratik sistemin müdafaası olduğunu ve bu nedenle parlamentonun bütün kuvvetlerin üstünde olduğunu ifade etmişti. Alpiskender, yeni düzenin kendisini muhafaza etmek istemesinin normal olduğunu, "*fakat normal rejimler gelince, eskinin suç olan unsurları bugün suç olmayabilir. Bunun yakın tarihimizde misalleri vardır. İstiklal mücadelemizde suçlu görülenlerin normal rejimde*" affedildiğini iddia ederek huzur için yakın ve orta vadede affın zorunluluk olduğunu açıklamıştı.⁷⁵

---

⁷¹ Örtülü, *age.*, s. 209; 31 Ocak günü alınan bir kararla Nuri Beşer partisinden ihraç edilmiş, MM 12 Şubat 1962 tarihinde Beşer'in dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermişti. 15 Şubat günü yapılan mahkemesinin ardından Nuri Beşer bir yıl ağır hapse ve dört ay sürgüne mahkûm edilmişti.

⁷² Ahmet Kabaklı, "Bu Nasıl Beşer?", *Tercüman*, 9 Şubat 1962, s. 2.

⁷³ *Vatan*, 4 Şubat 1962, s. 1.

⁷⁴ *Son Havadis* 3 Şubat 1962, s. 1; CKMP lideri Bölükbaşı'ya göre huzuru sağlamanın en önemli yolu AP'nin çatlak sesler çıkarmaması ve maksatlı mensuplarına engel olmasından geçmekteydi. *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1962, s. 1.

⁷⁵ *Son Havadis* 3 Şubat 1962, s. 1.

1962 yılı bütçe kanunu tasarısının CS'de görüşülmesi sırasında tabii ve kontenjan senatörleri adına bütçenin tümü üzerinde konuşan tabii senatör Mucip Ataklı, huzursuzluğun ekonomik olduğu kadar siyasi sebeplere dayandığını söylemişti. Bazı çevrelerin yönlendirdiği basın organlarının 27 Mayıs İhtilâline karşı bir kampanya başlattıklarını söyleyen Ataklı, Tevfik İleri'nin cenaze törenine temas ederek hükümlü bir ölünün cenaze töreninin kanunlara ve ihtilâli yapan kuvvetlere karşı birer gösteri haline getirildiğini iddia etmişti. Ataklı daha sonra Kayseri'de bulunan siyasi mahkûmlara ait röportajların, eski başbakan Adnan Menderes'in çiftliği için toplanan paraların ve Yüksek Adalet Divanı kararlarını şüpheye düşürecek yayınlara devam edildiği takdirde huzurun gelmeyeceğini açıklamıştı. 27 Mayıs rejiminin kazanımlarına yönelik sistemli tahriklerin yürütüldüğünü ancak hükûmetin bunlara karşı kayıtsız tutumunu sürdürdükçe huzuru temin etmek şöyle dursun, günün birinde hiçbirimizin arzu etmediği ciddi buhranların⁷⁶ ortaya çıkabileceğini ifade eden Ataklı'nın son değerlendirmesi yeni bir darbe ihtimalini gündeme getirmiş, bunun üzerine Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar, TSK'nın iç tüzüğün belirttiği vazifeye bağlı ve bunun dışında hiçbir şeye karışmadığını, ayrıca ordunun 27 Mayıs ruhuna ve anayasaya sadık kaldığını çeşitli vesilelerle açıkladıklarını ifade etmişti.⁷⁷ 9 Şubat 1962'de Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı bütçesi müzakereleri sırasında bir konuşma yapan tabii senatör Ahmet Yıldız da 27 Mayıs'a cephe alanların huzursuzluğun esas kaynağı olduğunu ifade ederken basının bir tarafının ise demokrasi konusunda ümitsizlik yaymaya çalıştığını iddia etmişti.⁷⁸

Şubat ayının ilk günlerinde MM'de görüşülen ve Emekli Sandığı Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair bir tasarı eski DP'lileri tekrar gündeme getirdi. Emekli iken mahkûm olanların maaş alması hakkında AP Adana Senatörü Mehmet Ünal'dı tarafından kanun teklifi MM'ye verilmişti. Bu kanun ile halen Kayseri cezaevinde bulunan eski iktidar mensupları da emekli maaşı alabileceklerdi.⁷⁹ Teklifi kabul etmenin 27 Mayıs devrimini hiçe saymak ve inkâr etmek huzuru bozmaya çalışmak, devrim hükûmetinin hukuki tasarruflarını ve Yüksek Adalet Divanı karar ve

⁷⁶ Aynı yer.

⁷⁷ *Son Havadis*, 6 Şubat 1962, s. 1.

⁷⁸ *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1962, s. 1.

⁷⁹ AP Adana Senatörü Mehmet Ünal'dı'nın 5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun 80 ve 92. Maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifinde; emeklilik hakkını kazanmış olup da herhangi bir sebeple mevkuf olan veya mahkûmiyete tabii tutulan bir şahsın ceza miktarının bir seneyi geçmesi emeklilik hakkından mahrum bırakılmaması için aylıkların ilgili emeklinin yakınlarına bağlanmasına imkân vermekteydi. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 2.2.1962, 42. Birleşim, C.2, s. 210, ilgili teklif Millet Meclisinde kabul edilmiş, Cumhuriyet Senatosunda görüşmeleri sırasında teklif sahibi tarafından geri çekilmiştir. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, 1.3.1962, 42. Birleşim, C.3, s.

hükümlerini dikkate almamak gayreti olarak değerlendiren hukukçulardan Hüseyin Naili Kubalı, “demokrasinin bindiği dalı kesecek kadar safdıl olmaya hakek yoktur” derken hukuk fakültesi doçentlerinden Öztekin Tosun ise 12 Haziran 1962 tarih ve 1 numaralı geçici anayasada eski meclisin meşruluğunu kaybetmiş olduğunu tabiatıyla meşruluğunu kaybeden bir memuriyet için ödeme yapılmasını istemenin doğru olmadığını açıklamıştı.⁸⁰

Talat Aydemir’in Darbe Teşebbüsü

Basında yaşanan karşılıklı tartışmalar, millî iradeye - 27 Mayıs hareketine saygı meselesinde düğümlenmişti. AP’ye yakın isimler sivil hayatta vatandaşların oylarıyla belirlenmiş parlamentonun üzerine bir güç olmaması gerektiğini açıklarken, karşı taraf ise 27 Mayısın kazanımlarının tehlikede olduğunu, zinde güçlerin ihtilâle sahip çıkacağını düşünüyorlardı. Vatan gazetesi yazarı Oktay Akbal, yazısında 27 Mayıs öncesinden daha umutsuz bir durumda olduklarını, komünizm ile mücadele adı altında her gün Atatürkçülere ve 27 Mayısçılara saldırılar düzenlendiğini iddia etmekte ve geçmişte yaptığı hatırlatmayı tekrarlamaktaydı. Akbal’a göre, “oy kapma yarışından başka bir şey olmayan demokrasi oyunumuz çok tehlikeliydi. Devrimleri sağlam temellere dayandırmadan seçimlere gitmek büyük hataydı.”⁸¹ Bu tür tartışmalar 15 Ekim seçimlerinden çıkan sonucun hayal kırıklığı olduğunu düşünen bazı aydın ve askerlerin, 27 Mayıs hareketiyle yıkılan DP düzeninin seçimlerle oluşan MM tarafından yeniden ihya edilmeye çalışıldığını düşünmelerinden kaynaklanmaktaydı. Toplumsal aydınlanma ihtiyacı üzerinde durulmadan, demokrasiye geçilmekle acele edildiğine inanıyorlardı. Toplumsal aydınlanmanın ve DP benzeri partilerin iktidara ulaşmasının engellenmesi düşüncesi MBK’yı oluşturan bazı askerler tarafından da savunulmuş ve 14’ler olarak bilinen bu grup daha sonra tasfiye edilmişti. Ancak onlar gibi düşünen askerlerin orduda varlığı bilinmekteydi. 27 Mayıs karşıtı hareketleri memleketin huzurunu kaçırdığını bu nedenle, gerçek kalkınma ve ideal demokrasiye ulaşmak için kapalı bir sisteme geçilmesini savunuyorlardı. Bu düşünce ilerleyen süreçte bir darbe teşebbüsünün gerekçesi olacaktı. Halkın demokrasiyi anlayacak olgunlukta olmadığını iddia edenlerin aydınların bir oligarşi kurarak memlekete zarar vereceklerini iddia eden Son Havadis gazetesi yazarı Faruk Kadri Timurtaş, 27 Mayıs hareketinin demokrasi ve hürriyeti getirmek için yapıldığını, kapalı rejim isteyenlere fırsat verilmemesini istemişti.⁸²

⁸⁰ *Cumhuriyet* 3 Şubat 1962; YTP Genel Başkanı Ekrem Alican mahkûm ailelerinin dikkatten uzak tutulamayacağını, bunun için emeklilik mevzuunda fazla kiskanç davranmanın doğru olmayacağını söylemişti. *Son Havadis*, 5 Şubat 1962, s. 1.

⁸¹ Oktay Akbal, “27 Mayıs Bir Düş Müydü?”, *Vatan*, 3 Şubat 1962, s. 1.

⁸² Faruk Kadri Timurtaş, “Kapalı Rejim ve Asıl Gericiler”, *Son Havadis*, 27 Ocak 1962, s. 2; Demokrasi oyunundan ancak gericilerin çıkar sağlayacağı iddia eden Oktay Akbal’a karşı milli irade temalı yazılar kaleme alan Mümtaz Faik Fenik, Atatürk’ün arkasına sığınıp, onun hâkimiyet

Memlekette hissedilen huzursuzluğun kaynağını CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, koalisyonun her iki kanadından gelen yanlış hareketler olarak açıklamıştı. Bir tarafta intikamcı diğer tarafta ihtilâlcî tahriklerle vatandaşların gerildiğini iddia etmiş, hükûmetin vatandaşların ekonomik sorunları başta olmak üzere gelecek endişelerini ortadan kaldıracak şekilde ağırlığını koymasını istemişti.⁸³

Yaşanan sıkıntılar konusunda Cumhurbaşkanı Gürsel ile görüşen Başbakan İnönü, sonu gelmeyen tartışmaları önlemek için gerek ihtilâlin meşruiyetine gerek kapalı sistem-diktatörlük taleplerinin anayasal suç kapsamına alınması için çalışma yapma kararı almıştı.⁸⁴ Bu arada mevcut siyasi hayatın yerine bir diktatörlük kurmak isteyenler 9 Şubat 1962'de İstanbul Balmumcu Çiftliğinde İstanbul Valisi Korgeneral Refik Tulga'nın başkanlığında bir toplantı yapmışlar, askeri müdahalenin 28 Şubattan önce hiyerarşi içinde başlatılması kararlaştırılmıştı. İhtilâlcilerin Ankara'daki temsilcileri olan Talat Aydemir, Necatî Ünsalan ve Selçuk Atakan için hükûmet tarafından tedbirler alınmaya başlanmış ve adı geçen kişiler, Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay tarafından görüşmeye davet edilerek uyarılmıştı.⁸⁵

Askerlere göre, 27 Mayıs karşıtı hareketlerin en büyük göstergesi olan af talepleri AP tarafından bütün canlılığıyla sürdürülüyor, Gümüşpala 11-12 Şubat 1962'de yaptığı Maraş ve Gaziantep ziyaretlerinde af tezahüratlarıyla karşılanıyordu.⁸⁶

Başbakan İsmet İnönü, silahlı kuvvetlerdeki görülen kaynaşma üzerine 18 Şubat 1962 tarihinde Türkiye radyolarında bir konuşma yapma ihtiyacı hissetmişti. İnönü konuşmasında kapalı rejimin tamamen karşısında olduğunu söylerken, 27 Mayıs devrimi üzerine yapılan tartışmalara son verilmesini istemişti. İnönü şöyle demişti:⁸⁷

“[B]ir kısım münevverler memleketin demokratik rejim ile idare edilemeyeceğini sanmakta ve tartışmaları çıkmaza sevk ederek vatandaşı kendi fikirlerine inandırmaya çalışmaktadır. Diğer bir zümre ise demokratik rejimin hürriyetlerinde ve bütün propaganda ve telkin vasıtalarından faydalanarak yeni anayasa nizamının temelinden çürütülmesini hedef tutmaktadırlar... Bugünkü

---

kayıtsız şartsız milletindir düsturunu kabul etmeyenlerin diktatörlük kurmak için MM'ye kafa tutmaya çalıştıklarını iddia etmekteydi. Mümtaz Faik Fenik, “Şimdi Tatbikat Bekliyoruz”, *Son Havadis*, 19 Ocak 1962, s. 1.

⁸³ *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1962, s. 1.

⁸⁴ *Tercüman*, 4 Şubat 1962, s. 1.

⁸⁵ Talat Aydemir, *Talat Aydemir'in Hatıraları*, Ar Matbaası, İstanbul, 1968, s. 122.

⁸⁶ *Son Havadis*, 12 Şubat 1962, s. 1; *Tercüman* 13 Şubat 1962, s. 1.

⁸⁷ Turan, *age.*, s. 59-60.

devrimizin bu gibi rahatsızlıkları ile ciddi bir mücadele, mümkünse bir tedavi mücadelesi yapmak için kararlıyız.”

19 Şubat 1962’de Genelkurmay Başkanlığında yapılan toplantıda hükûmetin desteklenmesini isteyen Sunay’a Albaylar, ülkedeki huzurun temin edilmesi için müdahalenin hiyerarşik düzen için yapılmasının şart olduğunu açıklamışlardı.⁸⁸

20 Şubat 1962’de parti liderleri ve bakanlar, Cumhurbaşkanı Gürsel’in yemekli toplantısında bir araya gelmişler ve 27 Mayıs anayasasının korunması için gayret sarf edilmesi konusunda anlaşmışlardı. O günlerde MM’de Milli Savunma Bakanlığının bütçesi görüşmelerinde bakan İlhami Sancar, ordunun meclisten huzur beklediğini ifade etmişti. Şahsı adına bir konuşma yapan AP İzmir Milletvekili Mehmet Ali Aytaş, silahlı kuvvetlerin yeni bir ihtilâl yapacağı söylentilerinin meclis koridorlarına kadar geldiğini, ancak ordunun böyle bir şey yapmayacağını, memleketi yalnız komünistlerin isteyeceği böyle bir sürece sürüklemeyeceğini ifade etmişti.⁸⁹

AP, ani bir kararla memleket menfaatlerini tehlikeye düşürücü davranışların içinde olduğu gerekçesiyle Ankara Milletvekili Burhan Apaydın’ı partiden ihraç etmişti. Ertesi gün grupta büyük tartışmalar yaşanmış, AP genel merkezi aşırı davranışların koalisyonu ve demokratik rejimi tehlikeye düşürebileceğini belirtmiş ve parti olarak hükûmete sahip çıkılmasına karar vermişti.⁹⁰

Genelkurmay Başkanı ile yapılan görüşmeden sonra tasfiye edileceğini tahmin eden ve bu amaçla Hava Kuvvetlerinin alarına geçtiğini duyan Talat Aydemir ve arkadaşları kendisine bağlı birlikleri alarm durumuna geçirmiş ve isteklerini hükûmete bildirmişti. Aydemir’in istekleri arasında Meclis’in fesh edilmesini, okuma-yazma bilmeyenlere seçme hakkının tanınmayacağı yeni bir seçim kanunu hazırlanıp en kısa zamanda seçimlere gidilmesi bilinmekteydi. Başbakan, bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları, Çankaya’da Gürsel’in başkanlığında toplanmışlar ve ne yapacaklarını görüşmeye başlamışlardı. Darbecilerle irtibat kuran Başbakan İnönü, silahlı çatışma olmadan teslim olurlarsa affedileceklerini, sadece emekliye sevk edilecekleri haberini göndermiş, bunun üzerine Aydemir ve arkadaşları darbe girişimlerinden vazgeçmişler, olaya katılan Harb Okulu öğrencileri ise zorunlu olarak tatile gönderilmişlerdi.⁹¹

⁸⁸ Aydemir, *age.*, s. 130.

⁸⁹ *Vatan*, 22 Şubat 1962, s. 1.

⁹⁰ Ayrıca beş milletvekilinin milli birlik ve beraberliği bozucu hareketlerinden ötürü parti tüzüğüne göre partiden uzaklaştırılmasına karar verilmişti. İhraç edilen milletvekilleri şunlardır: Mehmet Ali Aytaş (İzmir), Tahsin Demiray (İstanbul), Gökhan Evliyaoğlu (Balıkesir), Hami Tezkan (Sakarya), Mehmet Turgut (Afyon) *Son Havadis*, 21 Şubat 1962, s. 1.

⁹¹ Yeşim Demir, “Albay Talat Aydemir’in Darbe Girişimleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 12 (Bahar 2006), s. 163.

Aydemir ve arkadaşları kendilerini darbeye götüren sebeplerini açıklarken 27 Mayıs hareketinin kardeş kavgasını ve huzuru temin etmek için yapıldığını ancak bu meselenin seçimlerden sonra siyasetçiler tarafından af ve mahkûm olmuş DP'lileri kurtarmaya çalıştıkları için başarısız olduğunu, hükûmetin programlı çalışmadığı için geçici tedbirlerle sorunlarını arttığını iddia etmişti.⁹²

Sonuç

1960 Askerî Müdahalesi'nden sonra 1,5 yıl içerisinde seçimler yapılmış ve sivil hayata geçilmişti. Seçimlerde ortaya çıkan parçalı dağılım nedeniyle koalisyon hükûmeti kurulmuştu. Koalisyonun CHP-AP gibi rakip partilerden oluşması, darbe sonrasında huzur ortamının oluşmasına katkıda bulunabilirdi. Başbakan İnönü de bu durumu hükûmet programını izah ederken MM'de ve diğer ortamlarda yaptığı konuşmalarda açıklamış AP'nin de hükûmet sorumluluğunda olduğunu ifade etmişti.

Eskiye dönüşün mümkün olmadığı, tabii senatörler tarafından o günlerde sürekli vurgulanmaktaydı. Lider kadrosu siyasetin dışına itilen DP'nin tabanında duyulan mağduriyet hissi AP'ye güç verse de partiyi sıkıntıya sokmaktaydı. AP tabanında bir taraftan DP'nin devamı olduğu tezi işlenirken diğer taraftan ise kurumsal yapı MBK'ya ve yeni darbe tehlikelerine karşı korunmaya çalışılıyordu. Bu konuda AP'li yöneticilerin başarılı olduğu söylemek mümkün değildi, tabandan gelen huzurun ancak af ile sağlanacağı iddiası partiyi ve ülkeyi birçok tehlikeye maruz bırakmaktaydı. Basında ve milletvekilleri arasında af meselesi konuşulmakta, hükûmet adeta bu sonuca zorlanmaktaydı. Başbakanın ısrarla vurguladığı ancak AP ve YTP'li radikallerin pek üzerinde durmadığı bir konu sivil hayatın yerine askeri diktatörlük kurmak isteyenlerin de siyasi gelişmeleri takip ettiği gerçeğiydi. Demokratik düzenin Türk toplumuna uygun olmadığına inanan bu kesimler Atatürk inkılablarının kesintiye uğradığını düşündükleri DP döneminden sonra benzer partilerin toplumdaki bir daha destek alamayacakları radikal reformları hayata geçirmek istiyorlardı. 15 Ekim 1961 seçimlerinde ortaya çıkan sonucun kendilerini haklı çıkardığını düşünüyorlardı. Af konusunda yapılan ısrarlar ve bu süreçte “tahrik” veya “karşı devrim” olarak gördükleri olaylardan hareketle demokrasiye erken geçildiğini savunuyorlardı. Onlara basındaki bazı isimler de yazılıyla destek vermekteydi. Ancak önlerindeki en büyük engel sivil siyaset konusunda geri adım atmamanın İnönü idi.

AP'nin YTP ile DP tabanını paylaşma konusunda yaşadığı rekabet onları, Yassıada mahkûmlarına ait meseleleri sahiplenmeye götürmüştü. Ancak bu konudaki ısrarın ülke gerçeklerinden uzak bir anlayışla sürdürüldüğü ve ordunun içindeki cuntaların varlığının dikkate alınmadığı bir gerçektir.

---

⁹² Aydemir, *age.*, s. 114-115.

Af ve huzur tartışmaları, Tefvîk İleri'nin cenaze töreni, Nuri Beşer olayı, Kayseri Hapishanesinden gelen haberlerin gündemden düşmemesi, Atatürk müzesinde yaşanan yangın hadisesi, milletvekili maaşlarına zam meselesi, Menderes'in ailesine yardım kampanyaları hem sivil siyasetin itibarına zarar vermiş hem de 27 Mayıs'ın kazanımları konusunda çok hassas olan TSK'yı rahatsız etmiş ve ülkeyi 22 Şubat darbe teşebbüsüne götürmüştü.

Darbe girişimin ardından İnönü hükûmeti, DP'yi hatırlatacak açıklamaları, Yüksek Adalet Divanı'nın verdiği mahkûmiyet kararları, demokrasi ve sivil siyaset karşıtı tartışmaları engellemek için Tedbirler Kanunu çıkarmıştı. Hükûmet af tartışmalarının neden olduğu huzursuzluğu ortadan kaldırmak, TSK'nin sivil hükûmete bağlılığının sağlamayı ve en önemlisi de yeni bir darbeyi kanun gücüyle önlemeye çalışacaktı.⁹³ Ancak ilerleyen süreçte yaşanan olaylar ülkeye huzurun kolay gelmeyeceğini göstermişti. Türkiye bundan sonraki yıllarda da ordunun, günlük gelişmeleri takip ettiği bir dönemi yaşamaya başlayacaktı.

---

⁹³ Fatih Tuğluoğlu, "27 Mayıs Restorasyonu Projesi: Tedbirler Kanunu (1962)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 35, 2019, s. 14.

Kaynaklar

Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1.3.1962, 42. Birleşim, C.3.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 27.11.1961, 13. Birleşim, C.1.

-----, 2.2.1962, 42. Birleşim, C.2.

Resmi Gazete, 30.6.1960, Sayı:10539.

Sürelî Yayınlar ve Gazete Makaleleri

AKBAL Oktay (1962) 27 Mayıs Bir Düş Müydü? *Vatan* 3 Şubat.

AKIN Bedii Faik (1962) Yeter Artık, *Dünya* 7 Ocak.

ATAY Falih Rıfkı (1962) Kayseri Bastıl Değildir, *Dünya* 9 Ocak.

DEMİR Yeşim (2006) Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.12, Bahar .

EVLİYAĞLU Gökhan(1961) Ümidimizi Kaybetmeyelim, *Son Havadis* 23 Kasım.

FENİK Mümtaz Faik (1962) Şimdi Tatbikat Bekliyoruz, *Son Havadis* 19 Ocak.

----- (1961) Huzur İstemeyenler, *Son Havadis* 24 Aralık.

----- (1962) Huzurun Birinci Şartı Anayasa Hükümlerini Eşit Tatbik Etmektir, *Son Havadis* 13 Ocak.

KABAKLI Ahmet (1962) Bu Nasıl Beşer!, *Tercüman* 9 Şubat.

----- (1962) Komünizme Dikkat, *Tercüman* 10 Ocak.

----- (1962) Maksatlı Mitingde Devrimcilere Söyldü, *Dünya* 7 Ocak.

----- (1962) Menderes Ailesine Yardım Yarışı, *Son Havadis* 20 Ocak.

NADİ Nadir (1961) Parlamento ve Onun Prestiji, *Cumhuriyet* 28 Aralık.

PERİN Cevdet (1962) Huzur Böyle Sağlanmaz, *Son Havadis*, 7 Ocak.

TİMURTAŞ Faruk Kadri (1962) Kapalı Rejim ve Asıl Gericiler, *Son Havadis*, 27 Ocak.

TİRALİ Naim (1962) Bir Bardak Suda Fırtına, *Vatan* 14 Ocak.

----- (1962) Huzurun Tek Şartı, *Vatan* 4 Şubat.

TUĞLUOĞLU Fatih(2019) 27 Mayıs Restore Etme Projesi: Tedbirler Kanunu(1962) Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, S.35,

YALÇIN Mehmet Ali (1961) Zam Fırtınası, *Son Havadis* 28 Aralık.

----- (1961) Önce Tahliye, *Son Havadis* 5 Aralık.

Kitaplar

- 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları 2 Haziran 1960-16 Kasım 1961, C.1 (2010)
Haz. Cemil KOÇAK, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- AKIN Bedii Faik (1967) *İhtilâlciler Arasında Bir Gazeteci*, İstanbul.
- AYDEMİR Talat(1968) *Talat Aydemir'in Hatıraları*, Ar Matbaası, İstanbul.
- BAKŞIK Şeref (2009) *CHP ile Bir Ömür*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- BAYAR Celal (2018) *Kayseri Cezaevi Günlüğü*, Haz. Yücel DEMİREL, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- BURÇAK Rıfki Salim (1994) *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, Demokratlar Kulübü Yayınları.
- DOĞRU Osman (1998) *27 Mayıs Rejimi, Bir Darbenin Hukuki Anatomisi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- GEVGİLİ Ali (1987) *Yükseliş ve Düşüş*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- GİRİTLİOĞLU Fahir (1965) *Türk Siyasi Taribinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, II, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- İSEN Can Kaya (1964) *Geliyorum Diyen İhtilâl 22 Şubat 21 Mayıs*, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul.
- KALPAKÇIOĞLU Özdemir (1968) *İkinci Cumhuriyetin 3 Başbakanı ve Olaylar*, Cilt II, Ankara.
- LANDAU J.M. (1978) *Türkiye'de Aşırı Akımlar, 1960 Sonrası Sosyal ve Siyasal Çekişmeler*, Çev. Erdiñç BAYKAL, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ÖRTÜLÜ Erdoğan (1977) *Üç İhtilâlin Hikâyesi*, Milli Ülkü Yayınevi, 4. Baskı, Konya.
- TURAN İlhan (2004) *İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1961-1965*, TBMM Yayınları, Ankara.